

مقاله پژوهشی: تبیین اندیشه (آراء و تفکرات) نظامی

سپهبد شهید علی صیاد شیرازی

عبدالعلی پورشاسب^۱، داوود آقامحمدی^۲، مسعود بختیاری^۳، بابک معظمی گودرزی^۴

پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۸/۰۳

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۶/۱۲

چکیده

شناسایی اندیشه نظامی حاکم بر دوران معاصر به‌ویژه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و وقوع جنگ تحمیلی لزوم توجه به اندیشه فرماندهان شاخص در هشت سال دفاع مقدس را لازم و ضروری به نظر می‌رساند، به همین منظور پرداختن به اندیشه نظامی فرماندهانی همچون شهید سپهبد صیاد شیرازی می‌تواند وی را به‌عنوان یک الگوی نظامی و صاحب سبکی خاصی از اندیشه نظامی معرفی نماید.

از آنجاکه هدف اصلی این تحقیق تبیین اندیشه نظامی (آراء، تفکرات) شهید صیاد شیرازی است به نظر محقق نوع تحقیق کاربردی توسعه‌ای است و با توجه به اینکه در تحقیق کیفی یافته‌ها از طریق فرایند آماری با هدف کمی‌سازی به دست نمی‌آید. روش تحقیق توصیفی تحلیلی با رویکرد کیفی خواهد بود و جامعه آماری این تحقیق کلیه دست‌نوشته‌ها، سخنرانی‌ها و فیلم‌های مرتبط با موضوع تحقیق است که هیئت معارف جنگ شهید سپهبد صیاد شیرازی تاکنون منتشر کرده است.

بر اساس یافته‌های تحقیق آراء و تفکرات نظامی شهید صیاد در ۸ مقوله اصلی احصاء که بسیج در اندیشه شهید صیاد در ۲ زیرمقوله، جنگ و صلح در اندیشه شهید صیاد در ۸ زیرمقوله، دکترین ارتش اسلام در اندیشه شهید صیاد در ۳ زیرمقوله، شناخت خودی و دشمن در ۲ زیرمقوله، عوامل ایجاد وحدت را در ۷ زیرمقوله و عوامل پیروزی را در ۸ زیرمقوله و عوامل تفرقه در اندیشه شهید صیاد در ۶ زیرمقوله و عوامل شکست را در ۸ زیرمقوله احصاء شده است.

واژگان کلیدی: اندیشه، اندیشه نظامی، شهید صیاد

مقدمه

- ۱- استاد علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی
- ۲- استاد علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی
- ۳- استاد علوم دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی

۴- دانشجوی دکتری دفاعی راهبردی دانشگاه عالی دفاع ملی (نویسنده مسئول) Ghodarzi_B@gmail.com

اکثر اندیشمندان نظامی معتقد هستند که اندیشه‌ی نظامی مهم‌ترین بعد قدرت ملی بوده و در تدوین راهبردهای دفاعی نیز اندیشه‌ی نظامی تأمین‌کننده اصلی امنیت است، به بیانی دیگر ستون برپادارنده و نگه‌دارنده اقتدار دفاعی، اندیشه‌ی نظامی آن کشور است و کشورها بدون اندیشه‌ی نظامی، در سیاست‌ها و راهبردهای خود از ثبات و انسجام کافی برخوردار نخواهند بود.

شناسایی اندیشه نظامی حاکم بر دوران معاصر به‌ویژه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و وقوع جنگ تحمیلی لزوم توجه به اندیشه فرماندهان شاخص در هشت سال دفاع مقدس را لازم و ضروری به نظر می‌رساند، به همین منظور پرداختن به اندیشه نظامی فرماندهانی همچون شهید سپهبد صیاد شیرازی می‌تواند وی را به‌عنوان یک الگوی نظامی و صاحب سبکی خاصی از اندیشه نظامی معرفی نماید. محقق در پی آن است که بتواند با انجام یک تحقیق جامع علمی اندیشه نظامی سپهبد شهید علی صیاد شیرازی را مورد تبیین قرار دهد. لذا شناسایی مفاهیم نظامی ایجادشده در دوران زندگی شهید صیاد همچون؛ مسیر زندگی وی قبل از ورود به ارتش، مبارزات وی با حکومت پهلوی، وقوع انقلاب اسلامی، سازمان‌دهی انجمن‌های اسلامی، مبارزه با معاندین لیبرال در کنار احزاب خط امام، مبارزه با جریان‌های جدایی طلب کردستان، جنگ تحمیلی و مبارزه با منافقین و چگونگی تأثیر آن‌ها بر شکل‌گیری اندیشه نظامی شهید از نظر محقق جای انجام یک تحقیق گسترده علمی را فراهم می‌نماید، همچنین با توجه به مسئولیت‌های متعدد آن شهید همچون؛ استادی مرکز آموزش توپخانه، فرماندهی قرارگاه غرب در مبارزه با جدایی طلب‌های کردستان، فرماندهی نیروی زمینی ارتش، ریاست بازرسی و با حفظ سمت جانشین رئیس ستاد کل نیروهای مسلح و اقدامات سرنوشت‌سازي همچون؛ خط واصل ارتش و سپاه و به‌کارگیری راهبرد کلان (ترکیب مقدس)، عملیات موفقیت‌آمیز دفاع مقدس، نحوه اجرای عملیات مرصاد؛ که آن شهید تأثیر مستقیم در انجام آن‌ها داشتند؛ شناخت آراء و تفکر نظامی شهید علی صیاد شیرازی، لازم و ضروری به نظر می‌رساند.

مبانی نظری

— پیشینه‌شناسی:

دانشجویان دوره دوم تحقیق محور در (مطالعات گروهی) با موضوع اندیشه‌ی نظامی (اصول، مبانی، مفاهیم و روش‌شناسی) به این نتیجه دست‌یافته‌اند که؛ که مبانی اندیشه‌ی نظامی از یک زیربنای فکری لازم که ریشه در تاریخ دارد، شکل می‌گیرد. در خصوص اندیشه‌ی نظامی هم

بیان شده است که اصول همیشه ثابت نمی‌توانند باشند یا به عبارتی دیگر یک اصل تا زمانی ثابت است که اصلی دیگر آن را نفی ننماید. در خصوص روش‌شناسی اندیشه‌ی نظامی هم اگرچه در بیان مکاتب ممکن است روش‌های زیادی موردنظر باشد اما نظر غالب بر این است که روش‌شناسی اندیشه‌ی نظامی یک روش فلسفی است که بیشتر به طریق قیاسی یا برهانی شکل می‌گیرد، اگرچه در این زمینه روش استقرایی یا تجربی را نیز نمی‌توان از نظر دور داشت، به‌رحال در مسائل راهبردی از روش قیاسی (برهانی) و در مسائل عملیاتی و تاکتیکی از روش استقرایی یا تجربی بهره گرفته می‌شود. این تحقیق در راستای شناسایی مبانی، اصول و مفاهیم اندیشه‌ی نظامی به محقق کمک نماید.

دکتر محسن کاردان پور استاد دانشگاه پیام نور مرکز شاهین‌شهر ۱۳۹۹ با در رساله دکتری خود با موضوع تحلیل محتوایی الگوی مدیریتی سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی بر اساس نامه ۵۳ امام علی (علیه‌السلام) به مالک اشتر به ابعاد مدیریتی شهید دست یافته است که بعد اول یعنی رفتارگرایی بنیادی تعریف گردیده و در این بعد مؤلفه‌هایی همچون پرهیز از غرور و خودپسندی، خودسازی، اخلاق رهبری و مردم‌گرایی قرار گرفتند بعد دوم از الگوی مدیریت سردار سپهبد شهید حاج قاسم سلیمانی مربوط به ساختارگرایی سازمانی می‌باشند که در این طبقه ابعاد همچون مدیریت مشارکتی، رازداری و رعایت امانت، ولایت‌پذیری و فرمان‌برداری و ارتباطات اجتماعی قرار گرفتند. درنهایت در بعد آخر یعنی محیط‌گرایی استراتژیک سه مؤلفه مهم یعنی شناخت جامعه، بصیرت و آینده‌نگری و درنهایت دشمن‌شناسی و برخورد با دشمنان قرار گرفتند. با توجه به تشابه موضوع فوق با موضوع رساله محقق می‌توان از ابعاد و مؤلفه‌های مطرح‌شده در تحقیق فوق و روش انجام تحقیق الگو گرفت.

– مفهوم شناسی

تبیین: تبیین از (مصدر) بجای آوردن، بیان کردن، هویدا شدن، توضیح و تفسیر، پیدا کردن و آشکار ساختن است. (عمید، ۱۳۷۵: ۴۱۲) اصطلاح تبیین فرایندی است، عقلی-تحقیقی (معرفتی) که بر اساس دلیل و برهان و به شیوه‌ای منسجم و منطقی، به بررسی جنبه یا جنبه‌های گوناگون یک مسئله پرداخته و از پیدایش مسئله‌ی مجهول یا امر مبهم، به وجود می‌آید. (جمشیدی، ۱۳۸۰:

اندیشه: اندیشه عبارت است از مجموعه تلاش‌های ذهنی دارای انسجام منطقی، چارچوب مشخص، مبنا، مستدل و بااهمیت درباره‌ی موضوعاتی خاص چون سیاست، اقتصاد، جامعه، فرهنگ، دفاع، نظام و... (درویشی سه‌تالانی، ۱۳۹۶: ۱۴).

اندیشه نظامی: مجموعه‌ی تفکرات منسجم، دارای مبنا، مستدل، مهم و منطقی در باب امور نظامی. حال، اندیشه نظامی به این معنا می‌تواند در قالب فلسفه نظامی - مبتنی بر جهان‌نگری و هستی‌شناسی منسجم - مکتب نظامی، ایدئولوژی نظامی، نظریه‌ی نظامی و دکترین نظامی یا به‌طور کلی تفکر نظامی تجسم یابد. (جمشیدی، ۱۳۸۰: ۳۸)

مفهوم‌ها: بلوک‌هایی اند که بنای نظریه از آن‌ها تشکیل می‌شود. (دوورژه، ۱۳۷۷)

مقوله‌ها: مفهوم‌هایی اند که معنای پدیده‌ها را می‌رسانند. مورس دوورژه به نقل از برلسون بیان می‌کند که «تحلیل محتوا به سبب مقوله‌بندی‌هایش موفق می‌شود یا شکست می‌خورد.» (همان). درواقع این سخن بیان‌گر اهمیت مقوله‌ها و واحدها در تکنیک تحلیل محتواست. درواقع موفقیت تحلیل محتوا به داشتن مقولات و سپس واحدهای صحیح استوار است. مقوله‌ها در اصل با فرضیه‌ها در ارتباط هستند و در مواردی می‌توان گفت همان فرضیه‌ها هستند که در قالب شاخص‌ها و معرف‌ها ترجمه شده‌اند. (ساروخانی، ۱۳۹۳).

زیرمقوله‌ها: مفهوم‌هایی اند که به یک مقوله اصلی مربوط می‌شوند و آن را بیشتر توضیح می‌دهند و مشخص می‌کنند. (همان).

نظریه: مجموعه‌ای از مفاهیم پرورده که با جملاتی که رابطه را می‌رسانند به هم وصل شده باشند و همراه باهم چارچوب به‌هم‌پیوسته‌ای بسازند که بتوان آن را برای توضیح یا پیش‌بینی پدیده‌ها به کار برد. (همان).

نظریه‌های مرتبط با تحقیق

آیا اندیشه نظامی دانش است

اندیشه نظامی به‌عنوان یک موضوع قابل‌بررسی و معرفتی یعنی «مجموعه دستاوردهای تفکرات عقلانی به لحاظ منطقی منسجم، دارای چهارچوب و مبنای عقلی و موجه و مهم در باب امور نظامی یا زندگی نظامی.» بیانگر این است که اولاً در درجه‌ی اول این مجموعه تفکرات نشانگر یک «معرفت سازمان‌یافته» است. بدین معنا که از سویی اندیشه‌های نظامی بخشی از دانش تاریخ است. تاریخی که در قالب ایده‌ها و دیدگاه‌ها و دکترین‌ها و راهبردها مطرح شده است نه در قالب اتفاقات و رویدادها. از سوی دیگر می‌توان کلیت اندیشه‌های نظامی را در قالب معرفتی

سازمان یافته بیان کرد و مورد بررسی و پژوهش قرار داد. انسجام منطقی و چهارچوب عقلی اندیشه‌ها بیانگر وجود چنین سازمان‌یافتگی است. این بدان معناست که هر اندیشه نظامی خود در قالبی قرار می‌گیرد و بر این اساس سازمان می‌یابد و لذا روشمند است. سازمان‌یافتگی چنین دانشی هم‌چنین بدین معناست که نظامی معرفتی و پژوهشی را از پیروانش و یا محققانش در امر آموزش، پژوهش، مناظره و مطالعه می‌طلبد. پس آموزش و پژوهش در آن، مناظره و بحث و بررسی پیرامون آن نیز دارای نظامی تواند بود که این نظم برخاسته از سازمان‌یافتگی چنین دانشی است. (جمشیدی، ۱۳۹۹، ۶)

اندیشه نظامی چه نوع دانشی است؟

در این بحث به این مسئله می‌پردازیم که با در نظر گرفتن این دید که اندیشه نظامی نوعی دانش یا معرفت است، چه نوع دانشی است؟ آیا از نوع دانش‌های تجربی است یا نه گونه‌ای دیگر از دانش است؟ در اینجا سؤال این است که آیا اصولاً می‌توانیم کلیت علوم انسانی به‌خصوص اندیشه‌های نظامی را در حوزه علوم و دانش‌های تجربی قرار دهیم یا خیر؟ و اگر این‌گونه قابل مطالعه باشند، آنگاه چه ویژگی‌هایی دارند؟ و اگر نیستند آنگاه چه خصوصیتی دارند؟ و نحوه برخورد با آن‌ها چگونه است؟ سه نظریه در این زمینه مطرح است. (جمشیدی، ۱۳۹۹: ۵)

اولین دیدگاه، دیدگاه تجربی مذهب‌ان کلاسیک: دیدگاه مطرح اول، دیدگاه تجربی مذهب‌ان کلاسیک و رفتارگرایان هست. بر اساس این دیدگاه (علوم نظامی) در وهله اول علم است و در وهله دوم از مقوله علوم تجربی است. بحث عمده در اینجا در حوزه علوم بحث دانشنامه علم واحد (وحدت‌انگاری در حوزه علوم) است که «اصول اساسی آن را جان استوارت میل مدت‌ها قبل، یعنی در ۱۸۴۳ در «نظام منطقی» صورت‌بندی و پی‌ریزی کرده بود. (راین، ۱۳۷۰: ۱۵)

دیدگاه دوم دیدگاه اثبات‌گرایان است: این دیدگاه مبتنی بر پذیرش تجربه حسی محض و عینیت تجربی است. اثبات‌گرایی فلسفه‌ای است «که چون معرفت واقعی را معرفت مبتنی بر تجربه حسی می‌داند که فقط با آزمایش و مشاهده میسر است، هرگونه مساعی نظری را برای کسب معرفت با عقل محض بدون مداخله تجربی خطا می‌داند. این نگرش در افراطی‌ترین شکل خود یعنی اثبات‌گرایی منطقی اغلب علوم انسانی را دارای گزاره‌های فاقد معنا دانسته و علم بودنش را انکار می‌کند. (آرن، ۱۳۵۲: ۷)

دیدگاه سوم دیدگاهی است که عدم «وحدت علوم» را می‌پذیرد: سومین دیدگاه، دیدگاهی است که عدم «وحدت علوم» را مطرح می‌سازد که همه علوم همسان نیستند. این دیدگاه از سوی

اندیشمندان متعددی مطرح شده است. ابونصر فارابی از کسانی است که قائل به تمایز و تفکیک علوم است و معیارهایی را برای تمایز بکار برده است و یکی از این معیارها «موضوع» است. (وبر، ۱۳۷۴: ۱۴)

اندیشه نظامی در پی چیست

به طور کلی اندیشه نظامی به مثابه یک معرفت یا دانش خواهان استدلال‌های کافی و حتی الامکان تعاریف دقیق است؛ اما استدلال‌ها و تعاریفش در حوزه رفتار معنادار انسان یا کنش ارادی او است. موجه بودن به عنوان یکی از ویژگی‌های مهم اندیشه نظامی می‌تواند مؤید این معنا باشد. انسجام منطقی نیز بیانگر طرح تعاریف دقیق و استدلال‌های کافی است. تعاریف واضح و استدلال‌هایی روشن که به گونه‌ای مطرح و تدوین شده باشند که از عدم هماهنگی، ابهام، فقدان دقت و حتی الامکان نقص مبرا باشند. به علاوه اندیشه نظامی بر روی مدارک و دلایل کافی یعنی اصل کفایت دلیل‌ها تکیه دارد. هیچ موضوعی یا مطلبی را بدون بررسی روشن و واضح و دلایل مبرهن و کافی - که قانع‌کننده عقل سلیم باشد - نمی‌پذیرد. ارزیابی مدارک، دلایل و مستندات جمع‌آوری شده برای یک مسئله یا گزاره نیز از مواردی است که مورد توجه این معرفت است. نه تنها ارزیابی مدارک و مستندات که ارزیابی و بررسی کفایت آن‌ها نیز در اینجا مورد عنایت خواهد بود. (فیض، ۱۳۸۰: ۶)

موضوع اندیشه نظامی

موضوع اندیشه نظامی از زاویه‌ای همان موضوع سایر معارف و علوم نظامی است به عبارت دقیق‌تر «امر نظامی» یا «زندگانی نظامی» موضوع اصلی اندیشه نظامی تلقی می‌گردد که از منظر این دانش و به مثابه نظریات و اندیشه‌ها نه به مثابه کنش‌ها و رفتارها مورد بررسی قرار می‌گیرد. به تعبیر منطقی: «موضوع کل علم ما ببحث فیه عن عوارض آتیه» یعنی: موضوع هر دانشی هر آن چیزی است که در آن از عوارض ذاتی آن دانش بحث می‌شود. بر همین مبنا اگر مثلاً جنگ یا دفاع یا امنیت از عوارض ذاتی اندیشه نظامی است پس موضوع آن فراگیرتر و گسترده‌تر است که به عبارت مختصر ما آن را امر نظامی یا زندگانی نظامی می‌نامیم. (فیض، ۱۳۸۰: ۱۷)

مسائل اندیشه نظامی

در این بیان دو بحث مطرح است: ۱- معروض که همان موضوع دانش است. ۲- عوارض که همان مسائل دانش هستند. بنابراین «پرسش‌های اساسی و همیشگی» مسائل اصلی اندیشه نظامی را تشکیل می‌دهند و کار اندیشمندان این است که از طریق تأمل و اندیشه به آن‌ها پاسخ گویند به مسائلی چون «جنگ»، «صلح»، «پیروزی»، «قدرت»، «اقتدار»، «تهدید»، «ساختار و سازمان»،

«فرماندهی و مدیریت»، «نیرو»، «دشمن»، «راهبرد نظامی»، «دکترین نظامی»، «امنیت»، «تهدیدات» و... از مسائل اساسی اندیشه نظامی هستند؛ اما در این میان مهم‌ترین مسائل همانا دفاع، جنگ، صلح، قدرت و امنیت است که سایر مسائل نیز با این‌ها مرتبط هستند و این‌ها نیز باهم و بااراده انسان در ارتباط با امر نظامی که همان موضوع اندیشه نظامی است مطرح می‌شوند. (جمشیدی، ۱۳۹۹: ۱۳)

فایده و ارزش اندیشه نظامی

فایده اندیشه نظامی یا غایت و غرض آن نیز با توجه به هدف آن‌که «فراهم آوردن» بینش همه‌جانبه از امر نظامی است نیز آشکار است. بنابراین اندیشه‌های نظامی موضوعات دانشگاهی نیستند بلکه به زندگانی و امور نظامی مرتبط می‌باشند و غرض اصلی آن‌ها تغییر وضع موجود در جهت ایجاد امنیت و حفاظت از جامعه در برابر تهدیدات است. (فیض، ۱۳۸۰: ۵۸)

روش استدلال اندیشه نظامی

اندیشه نظامی دانش یا معرفتی است نظری و حاصل تعمق، تدبر، تفکر، تعقل و اندیشه در باب مسائل و پرسش‌های حیات نظامی و امور دفاعی و نظامی کشور است. از این‌رو روش اصلی در آن روش عقلی یا روشی استدلالی و برهانی است؛ بنابراین اساس در اندیشه نظامی «برهان» است و به همین دلیل مبنای استدلالات آن نیز بیشتر قیاسی است. (همان)

روش‌های متداول بیان و ارائه اندیشه‌ها

بر اساس شخصیت‌ها یا اندیشمندان و نظامیان برجسته (Thinker): در این روش برای بررسی تاریخ اندیشه نظامی به تاریخ اندیشه‌های نظامی متفکران و اندیشمندان برجسته پرداخته می‌شود (جمشیدی، ۱۳۹۹: ۱۱۷-۱۱۳)

آثار (Works): در این روش به‌جای بررسی شخصیت‌ها و بیوگرافی تاریخ اندیشه آن‌ها، به بررسی آثار برجسته و حائز اهمیت اندیشمندان و متفکران می‌پردازیم.

مکاتب (Isms): منظور از مکاتب در اینجا، دیدگاه‌های جامع و برجسته پیرامون اندیشه‌ها به‌طورکلی و نیز اندیشه‌های نظامی است.

رهیافت‌ها (Approaches): منظور از رهیافت همان‌طور که در فصول قبل موردبررسی قرار گرفت نگرش‌های کلی و عام بینشی و نگرشی است که در حوزه بررسی علوم و معارف مطرح شده است مانند رفتارگرایی یا اثبات‌گرایی

تمدن‌ها (Civilization): در این شیوه به‌جای بررسی افراد، آثار یا مکاتب. تمدن خاصی در نظر گرفته می‌شود و سیر تحول اندیشه نظامی در آن تمدن موردبحث و بررسی قرار می‌گیرد.

دوره‌های تاریخی: در این روش ما اندیشه‌های نظامی را در طول تاریخ و به‌صورت پروسه‌ای مستمر و واحد و جریانی مشخص که از جایی آغاز شده است و به لحاظ زمانی دوران مشخص و تاریخی خاصی را طی کرده است موردبررسی قرار می‌دهیم.

نظریه‌های مرتبط با موضوع تحقیق

نظریه بلالاک

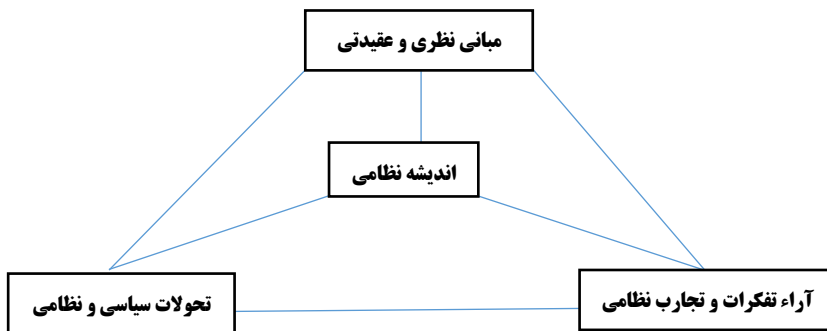
(بلالاک) معتقد است که تئوری یا نظریه، تصویری نمادین از موضوعی است که از انسجام منطقی و توانمندی لازم برای تبیین مسائل و موارد خاص و موردی برخوردار است. یکی از مهم‌ترین ابعاد نظریه‌ها، «ایده‌ها» و «مفاهیم» بنیادی و تعیین‌کننده هستند. هر نظریه از تعدادی مفهوم و ایده تشکیل شده است که کار آن‌ها روشن کردن راه تبیین‌گر و محقق است. (بلالاک، ۱۳۷۲، ۱۱۸)

نظریه اندیشه نظامی فیض

فیض معتقد است که موضوع اندیشه نظامی از زاویه‌ای همان موضوع سایر معارف و علوم نظامی است به عبارت دقیق‌تر «امر نظامی» یا «زندگانی نظامی» موضوع اصلی اندیشه نظامی تلقی می‌گردد که از منظر این دانش و به‌مثابه نظریات و اندیشه‌ها نه به‌مثابه کنش‌ها و رفتارها موردبررسی قرار می‌گیرد (فیض، ۱۳۸۰: ۱۷)

نظریه اندیشه نظامی محمدحسین جمشیدی

اندیشه نظامی را می‌توانیم به‌مثابه مثلثی تصور نماییم که سه عنصر مبانی نظری و عقیدتی، تفکرات و تجارب نظامی و تحولات سیاسی و نظامی، سه رأس آن را تشکیل می‌دهند. برای نمونه، جهان‌بینی و انسان‌نگری ایرانیان باستان، تحول در نیرو و تسلیحات و پیدایش سلاح‌های جدیدتر، به‌ویژه آنگاه که سلاح‌های آهنین ساخته می‌شوند، همراه با تجارب فرماندهی جنگی و سواران، نوعی از اندیشه‌های نظامی و راهبردی در ایران باستان را می‌سازند. (جمشیدی، ۱۳۸۰: ۳۷)

شکل ۱

مدل مفهومی تحقیق:

چارچوب نظری همچون دریچه است که محقق از آن منظر به پدیده موردبررسی نگاه می‌کند. درواقع لنزی است که محقق آن را انتخاب کرده و بر اساس آن به پدیده موردنظر می‌نگرد و

تحقیق می‌کند. بر این اساس، به آن چارچوب مرجع نیز می‌گویند. گاهی این چارچوب بر پایه یک نظریه شخص و گاه مجموعه‌ای از نظریه‌های به هم مرتبط است که یک گفتمان علمی ۱ را می‌سازد. چارچوب نظری کمک می‌کند که محقق به یافته خود برسد، یعنی چارچوب نظری پایه یافته‌های یک پژوهش است که تحقیق بر مبنای آن انجام شده تا محقق به چارچوب مفهومی (یافته‌های) خود برسد.

با توجه به اینکه فیض معتقد است که موضوع اندیشه نظامی از زاویه‌ای همان موضوع سایر معارف و علوم نظامی است به عبارت دقیق‌تر «امر نظامی» یا «زندگانی نظامی» موضوع اصلی اندیشه نظامی تلقی می‌گردد که از منظر این دانش و به مثابه نظریات و اندیشه‌ها نه به مثابه کنش‌ها و رفتارها مورد بررسی قرار می‌گیرد (فیض، ۱۳۸۰: ۱۷) می‌توان نتیجه گرفت که برای دستیابی به اندیشه نظامی یک اندیشمند باید اندیشه آن را به مثابه نظریه مورد بررسی قرار داد.

از آنجاکه (بالا لاک) معتقد است که تئوری یا نظریه، تصویری نمادین از موضوعی است که از انسجام منطقی و توانمندی لازم برای تبیین مسائل و موارد خاص و موردی برخوردار است. یکی از مهم‌ترین ابعاد نظریه‌ها، «ایده‌ها» و «مفاهیم» بنیادی و تعیین‌کننده هستند. هر نظریه از تعدادی مفهوم و ایده تشکیل شده است که کار آن‌ها روشن کردن راه تبیین‌گر و محقق است. (بالا لاک، ۱۳۷۲، ۱۱۸) و از آنجاکه این پژوهش به دنبال دستیابی به اندیشه نظامی (نظریه نظامی) شهید صیاد می‌باشد، جهت رسیدن به این مهم می‌بایست ابتدا مفاهیم و سپس قوانین کلی (سازه‌های) اندیشه نظامی شهیدی صیاد را بدست آورد.

دکتر جمشیدی که معتقد است که تصور ذهنی اندیشمند نظامی از مفاهیمی همچون «جنگ»، «صلح»، «پیروزی»، «قدرت»، «اقتدار»، «تهدید»، «ساختار و سازمان»، «فرماندهی و مدیریت»، «نیرو»، «دشمن»، «راهبرد نظامی»، «دکترین نظامی»، «امنیت»، «تهدیدات» می‌تواند تشکیل‌دهنده اندیشه نظامی یک فرد باشند، پس می‌توان نتیجه گرفت که هر اندیشه نظامی با تصویری که اندیشمند از آن مفاهیم در ذهن خود دارد ایجاد می‌گردد.

با توجه این‌که دکتر محمدحسین جمشیدی اندیشه نظامی را تفکرات و تجارب نظامی و دفاعی به علاوه مبانی نظری اندیشه‌ها همگام با تحولات نظامی، می‌داند، پس می‌توان نتیجه گرفت که می‌توان با احصاء مبانی نظری و اعتقادی، تحولات سیاسی و نظامی و تجارب نظامی در نهایت

می‌توان به آراء و تفکرات شهید صیاد دست‌یافت. با توجه به جمیع موارد مطرح‌شده چارچوب نظری جهت دست‌یابی به اندیشه نظامی شهید صیاد از نظر محقق مطابق با تصویر شماره ۱ است. این پژوهش برگرفته از رساله دکترای دانشجوی بابت معظمی گودرزی با موضوع (تبیین اندیشه نظامی شهید صیاد) بوده است که به دلیل حجم زیاد مطالب، محقق در این مقاله به آراء و تفکرات نظامی شهید پرداخته است.^۱

شکل ۲: مدل مفهومی تحقیق

روش‌شناسی تحقیق:

از آنجاکه تحقیق کاربردی فرآیندی است که به‌منظور تدوین و تشخیص مناسب بودن یک فرآیند، روش‌ها و برنامه‌ها، شناسایی نیاز یا استعداد، پیدایش اندیشه‌ها، آفرینش، طراحی، تولید، معرفی و انتشار یک محصول و فرایند یا نظام فناوری تازه، انجام می‌شود. به نظر محقق نوع تحقیق کاربردی توسعه‌ای است. (ابوالحسنی، ۱۳۹۸: ۳) با توجه به اینکه تحقیق کیفی عبارت از مجموعه فعالیت‌هایی چون مشاهده، مصاحبه و شرکت گسترده در فعالیت‌های پژوهشی است که هرکدام به نحوی محقق را در کسب اطلاعات دست‌اول درباره موضوع مورد تحقیق یاری می‌دهند؛ و اطلاعات از نوع کلامی و متن، توصیف‌های جمع‌آوری شده، عمدتاً تحلیلی و ادراکی و طبقه‌بندی شده به‌دست می‌آید؛ و همچنین با توجه به اینکه در تحقیق کیفی یافته‌ها از طریق فرایند آماری با هدف کمی‌سازی به دست نمی‌آید. روش تحقیق توصیفی تحلیلی با رویکرد کیفی خواهد بود. (همان)

^۱ رج رساله دکترای تبیین اندیشه نظامی شهید صیاد

قلمرو زمانی: قلمرو زمانی اسناد و مدارک دوران زندگی نظامی شهید صیاد از مهرماه ۱۳۴۳ تا ۲۱ فروردین ماه ۱۳۷۸ را شامل می‌شود. حداکثر زمان اتمام تحقیق سال ۱۴۰۲ ه.ش پیش‌بینی می‌گردد. قلمرو مکانی: قلمرو مکانی این تحقیق منطقه‌ی فعالیت‌های شهید صیاد شیرازی در قلمرو سرزمین جمهوری اسلامی ایران است. قلمرو موضوعی: قلمرو موضوعی تحقیق علوم فلسفی و با رویکرد اندیشه نظامی است.

جامعه آماری این تحقیق کلیه دست‌نوشته‌ها، سخنرانی‌ها و فیلم‌های هیئت معارف جنگ شهید سپهبد صیاد شیرازی که تاکنون منتشر شده است شامل: ۱- دست‌نوشته‌های شهید صیاد، شامل ۴۰ مورد از مهم‌ترین یادداشت‌ها وی که در ۱۱۰ صفحه تنظیم شده است. ۲- سخنرانی‌های پیاده‌سازی شده شهید از بیش از ۳۵ ویدئوی تصویری که در حدود ۱۰۰ صفحه گردآوری شده است. ۳- خاطرات شخصی شهید که در ۳۴۸ صفحه شامل ۲۶ گفتار متفاوت آورده شده که در پیوست موجود است. ۴- بیان نظرات و دیدگاه‌های هم‌زمان شهید صیاد تحت عنوان صیاد در کلام یاران که در ۷۰ صفحه گردآوری شده است. با توجه به موارد مطرح شده در این تحقیق داده‌های کیفی به‌صورت کتابخانه‌ای و تحلیل متن، گردآوری خواهند شد و نمونه‌گیری تا حد اشباع داده انجام خواهد شد. ابزارهای گردآوری داده‌های کیفی در روش کتابخانه‌ای شامل مطالعه منابع با استفاده از بررسی اسناد، مدارک، فیلم‌ها و استفاده از سایت‌های اینترنتی مرتبط با موضوع است. در این پژوهش، کشف آراء و تفکرات شهید صیاد از طریق جمع‌آوری نظام‌مند داده‌ها (شامل دست‌نوشته‌ها، سخنرانی‌ها، خاطرات شهید صیاد و نظرات هم‌زمان شهید صیاد) صورت می‌گیرد. داده‌های جمع‌آوری شده سیر تکاملی خود را تا رسیدن به تئوری طی می‌کنند. تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق نظریه‌ی داده بنیاد (تلخیصی) و با استفاده از نرم‌افزار (مکس کیو دا-۲۰۲۰) انجام می‌گردد و در سه مرحله کدگذاری قرار گرفته است.

تجزیه و تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق:

در این بخش از پژوهش محقق با استفاده از نرم‌افزار مکس کیو دا ۲۰۲۰ طی سه مرحله کد گذاری؛ باز، بسته و محوری تمامی یادداشت‌ها، سخنرانی‌ها، خاطرات و نظر هم‌زمان شهید صیاد را مفهوم‌سازی و تجزیه و تحلیل و نموده که نتایج آن شامل؛ مفاهیم متناسب با آراء و تفکرات نظامی سپهبد شهید علی صیاد شیرازی برگرفته از یادداشت‌ها، سخنرانی‌ها، خاطرات و نظر هم‌زمان شهید در ۲۲ صفحه، جداول کدگذاری باز اندیشه (آراء و تفکرات) نظامی شهید صیاد در ۳۰ صفحه،

کدگذاری بسته اندیشه (آراء و تفکرت) نظامی شهید صیاد در ۱۵ صفحه و کدگذاری محوری اندیشه (آراء و تفکرت) نظامی شهید صیاد در ۱۶ صفحه به پیوست مقاله موجود است.

آراء و تفکرات نظامی شهید صیاد

بسیج در اندیشه شهید صیاد

فرهنگ بسیجی نشأت گرفته از روحیه‌ی ایمان و ایثار توأم با تلاش انقلابی است که شهید صیاد همواره خود را به‌عنوان یک بسیجی معرفی نموده است و بسیج در دیدگاه شهید صیاد در دو سطح مطرح است اول فرهنگ بسیجی و دوم ویژگی‌های بسیج است که در این تحقیق به شرح زیر احصا گردیده است؛ بسیجی انسانی پاک و مقدس الهی است فرشته نجات در صحنه نبرد حق علیه باطل است و بسیجی شخصیتی با لیاقت، متخصص و با بصیرت است.

جدول ۱: کدگذار محوری بسیج در اندیشه شهید صیاد

فراوانی	مفهوم	زیر مقوله	مقوله محوری
۶	داشتن فرهنگ بسیجی	بسیج در اندیشه شهید صیاد	آراء و تفکرات نظامی شهید صیاد
۳	بسیج عامل پاک و مقدس الهی است		
	فرشته نجات در صحنه نبرد حق علیه باطل ظاهر شد		
	بسیج شخصیتی است با لیاقت، تخصص و بصیرت		

جنگ و صلح در اندیشه شهید صیاد

اسلام یک دولت فکری است که به دنبال توسعه و نشر مکتب در تمام عالم است و منطقه و نژاد خاص را مورد توجه قرار نمی‌دهد، ولی از طرف دیگر به دنبال توسعه دین بر اساس برهان و منطق است، از این روی اصالت در اسلام بر دعوت است نه بر جنگ و نه بر صلح و از آنجاکه شهید صیاد درس آموخته مکتب اسلام است، جنگ و صلح در اندیشه وی برگرفته از آموزه‌های دینی و مکتب اسلام است که گواه این ادعا شاخص‌هایی مانند؛ برتری اراده انسان بر سلاح، عدم اعتماد به دشمن، نگرش فرا سازمانی به جنگ و دفاع، اعتقاد به مجاهدت در راه خدا، اعتقاد به چندبعدی بودن (سیاسی، فرهنگی و اجتماعی) جنگ، عبادت بودن جنگ، تدافعی بودن دفاع مقدس و برکات آن احصاء گردیده است.

جدول ۲: کدگذاری محوری جنگ و صلح در اندیشه شهید صیاد

فراوانی	مفهوم منتخب	زیر مقوله	مقوله
---------	-------------	-----------	-------

جنگ و صلح در اندیشه شهید صیاد	۸	دفاع مقدس عامل آشکاری قدرت پوشالی غرب	مقدس بودن دفاع و برکات آن
	۵	برتری اراده انسان بر سلاح	برتری اراده انسان بر سلاح
	۴	غافلگیر شدن نیروهای مسلح بعد قطعنامه	عدم اعتقاد به دشمن
	۹	نگرش فرا سازمانی به جنگ و دفاع	نگرش فرا سازمانی به جنگ و دفاع
	۱۶	اعتقاد به مجاهدت در راه خدا	اعتقاد به مجاهدت در راه خدا
	۳	اعتقاد به چندبعدی بودن جنگ	ابعاد سیاسی، فرهنگی و اجتماعی جنگ
	۲	عبادت بودن جنگ	عبادت بودن جنگ
	۲	دفاع مقدس بیانگر استراتژی ارتش اسلام است	تدافعی بودن جنگ

دکترین نظامی در اندیشه شهید صیاد

دکترین، یک چارچوب مرجع عمومی برای کل نیروی نظامی است که به استاندارد شدن عملیات و تسهیل آمادگی نیروها کمک می‌کند با توجه به اندیشه نظامی شهید صیاد که برگرفته از اندیشه نظامی اسلام است، در خصوص دکترین نظامی ارتش اسلام به‌طور ویژه دکترین خود را ارائه می‌دهد که به شرح زیر است.

منابع دکترین نظامی در اندیشه شهید صیاد: دکترین نظامی که بیانگر استراتژی نبرد حکومت اسلامی در هر مقطع زمانی است بر پایه اصالت‌های مکتب مبین اسلام استوار بوده و در حکومت اسلامی می‌تواند به استناد سه مأخذ تدوین گردد: ۱- قانون اساسی ۲- تجربه تاریخ ۳- مشی ولایت

ویژگی‌های دکترین نظامی در اندیشه شهید صیاد: ۱- بنیان ارگان نظام - حاکمیت روحیه ایمان و اعتقاد به الله در طریقت مکتب مبین اسلام ۲- مشی رهبری - در پرتو نور ولایت که سلسله‌مراتب فرماندهی را به "الله" متصل می‌نماید مشی حکومت بر قلب‌ها بر پایه اخوت و برادری تحقق می‌پذیرد. ۳- استحکام و انسجام- بر پایه انضباط معنوی و ظاهری و اطاعت ولایتی استوار است. ۳- فرهنگ شهادت- تضمین‌کننده پیروزی یا الهام از کلام "و ان جندنا لهم الغالبون" ۴- بافت و ترکیب - صف آهنین موردعنايت پروردگار یکتا است. (صف ۴) ۵- وجه جهانی - حامی مستضعفان و مظلومان جهان به‌ویژه ملت‌های مسلمان... ۶- بنیه دفاعی اصیل - به پیروی از فرمان خدا ارتش اسلام ارتشی است مجهز و مهیا برای مقابله با دشمنان اسلام.

نتایج دکترین نظامی در اندیشه شهید صیاد: ۱- داشتن دکترین مستقل ۲- عدم وابستگی ۳- منحصربه‌فرد بودن ۴- اصالت داشتن ۵- برگرفته از تجارب دفاع مقدس ۶- دارای ویژگی خاص جدول ۳: کدگذاری محوری مقوله دکترین نظامی در اندیشه شهید صیاد

مقاله	زیر مقاله	مفاهیم
دکترین نظامی	نتایج دکترین نظامی	نتایج دکترین نظامی
	ویژگی‌های دکترین نظامی	ویژگی‌های دکترین نظامی
	منابع	منابع

شناخت خودی و دشمن در اندیشه شهید صیاد

برای تصمیم‌گیری و چگونگی واکنش در برابر دشمن باید ابتدا او را شناخت، به اهدافش پی برد و روش‌های او را در ضربه زدن و رسیدن به اهدافش بازشناخت همچنان که باید نقاط ضعف و قوت خودی را دانست تا با آگاهی از این دو تصمیمات صحیح و به‌موقع اتخاذ نمود در همین راستا با مطالعه دست‌نوشته‌ها و خاطرات شهید صیاد به موارد زیادی در این خصوص مواجه شده است که نمودار درصدی داده‌های دشمن‌شناسی و شناخت نیروهای خودی به شرح نمودار ذیل است.

جدول ۴: کدگذاری محوری مقوله شناخت خودی و دشمن‌شناسی در اندیشه شهید صیاد

مقاله	زیر مقاله	مفهوم منتخب	فراوانی
شناخت خودی و دشمن‌شناسی	دشمن‌شناسی	شناخت چهره واقعی بنی‌صدر	۱۱
	شناخت نیروهای خودی	شناخت روحیات و توان نیروهای خودی	۱۰

عوامل ایجاد وحدت در اندیشه شهید صیاد

از مهم‌ترین برنامه‌های اسلام ایجاد وحدت میان مسلمانان است. شهید صیاد به‌عنوان یک اندیشمند و صاحب‌نظر نظامی بحران زمان خود را که همانا عدم وحدت و ازهم‌گسیختگی نیروهای رزمنده بود به‌خوبی شناخت و در خصوص ایجاد وحدت تلاش چشم‌گیری نمود که در این پژوهش عوامل ایجاد وحدت در اندیشه شهید صیاد شامل؛ ایمان به وحدت، ترکیب مقدس نیروهای رزمنده، تلفیق فرهنگ‌سازمانی، رعایت عدالت، شناخت عوامل تفرقه، قدرت رهبری و استفاده از تجارب ایجاد وحدت است.

جدول ۵: کدگذاری محوری مقوله عوامل وحدت در اندیشه شهید صیاد

مقاله	زیر مقاله	مفهوم منتخب	فراوانی
عوامل ایجاد	ایمان به وحدت عامل ایجاد وحدت	اعتقاد به وحدت ارتش و سپاه	۵
	ترکیب مقدس عامل ایجاد وحدت	ترکیب مقدس نیروهای رزمنده	۱۹

وحدت	تلفیق فرهنگ‌سازمانی عامل ایجاد وحدت	شناخت متقابل ارتش و سپاه عامل ایجاد وحدت	۳
	رعایت عدالت عامل ایجاد وحدت	تأثیر همه نیروها در تشکیل ترکیب مقدس	۳
	شناخت عوامل تفرقه عامل ایجاد وحدت	تشخیص بحران تفرقه	۴
	قدرت رهبری عامل ایجاد وحدت	قدرت رهبری عامل ایجاد وحدت	۴
	استفاده از تجارب ایجاد وحدت	تجارب تداوم وحدت ارتش و سپاه	۱۴

عوامل پیروزی در اندیشه شهید صیاد

نگاهی به تاریخ معاصر نشان‌دهنده این واقعیت است که جنگ‌های قرون اخیر همواره جدا شدن بخشی از خاک ایران را در پی داشته است از افتخارات جمهوری اسلامی این است که علیرغم حمایت ابرقدرت‌ها از عراق ولی نتوانست حتی ذره‌ای از خاک ما را تجزیه کند و نتوانست به ادعاهای خود در مورد اروندرود و سایر نقاط دسترسی پیدا کند. این پیروزی بزرگ دلایل متعددی داشت، لذا شهید صیاد به‌عنوان یک اندیشمند و صاحب‌نظر نظامی عوامل پیروزی را در گفتار و نوشتار خود به شرح زیر بیان داشته است؛ استقامت، بصیرت، پشتیبانی مردمی، ترکیب انگیزه و تخصص، روحیه، رهبری انقلاب، وحدت فرماندهی، وحدت رزمندگان

جدول ۶: کدگذاری محوری مقوله عوامل پیروزی در اندیشه شهید صیاد

مقوله	زیر مقوله	مفهوم منتخب	فراوانی
عوامل ایجاد پیروزی	استقامت عامل پیروزی	استقامت در صحنه نبرد	۱۲
	بصیرت عامل پیروزی	حفظ بصیرت عامل پیروزی	۳
	پشتیبانی مردمی عامل پیروزی	مردم عامل پیروزی	۳
	ترکیب تخصص و انگیزه عامل پیروزی	اعتقاد به ترکیب تخصص و انگیزه	۶
	انگیزه عامل پیروزی	نقش انگیزه در مبارزه و پیروزی	۶
	رهبری عامل پیروزی	هدایت رهبری عامل پیروزی	۸
	وحدت فرماندهی عامل پیروزی	اعتقاد عملی به وحدت فرماندهی	۷
	وحدت نیروهای رزمنده عامل پیروزی	وحدت به‌عنوان عامل پیروزی	۳۶

عوامل تفرقه در اندیشه شهید صیاد

در قرآن کریم، تفرقه دینی در کنار تفرقه اجتماعی نهی و نفی شده است و تفرق در دین در برابر اقامه دین به‌کاررفته و عامل تفرقه‌گرایی مشرکان، انس و عادت به مظاهر شرک دانسته شده است لذا شهید صیاد به‌عنوان یک اندیشمند و صاحب‌نظر نظامی دلایل تفرقه در نیروهای رزمنده را

در گفتار و نوشتار خود؛ تمام کردن جنگ به نام خود و سازمان مربوطه، عدم تقویت متعادل نیروها، عدم توجه به تفاوت فرهنگ‌سازمانی، تعصب سازمانی، خودبینی و تعصب به دسته خود را همان بت پرستی بیان داشته است.

جدول ۷: کدگذاری محوری مقوله عوامل تفرقه در اندیشه شهید صیاد

مفهوم منتخب	زیر مقوله	مقوله
تمام کردن جنگ به نام خود و سازمان مربوطه	عوامل تفرقه	عوامل تفرقه در اندیشه شهید صیاد
عدم تقویت متعادل نیروها		
عدم توجه به تفاوت فرهنگ‌سازمانی		
تعصب سازمانی عامل ایجاد تفرقه		
تعصب به دسته خود همان بت پرستی است		
خودبینی عامل ایجاد تفرقه		

عوامل شکست در اندیشه شهید صیاد

برای اینکه شکست‌ناپذیر باشید باید به شکست‌ناپذیری برسید. نباید روی ضعف طرف مقابل تکیه کنید. پیروزی از آن کسانی می‌شود که به‌طور مداوم خودشان را تزکیه و اصلاح می‌کنند، نه آن دست افرادی که همواره به دنبال رقابت هستند. شما توانایی کنترل دیگران را ندارید ولی با تقویت نیروی شخصیت، دانش و آگاهی‌تان می‌توانید به شکست‌ناپذیری برسید. (ساتزو) با توجه به مطالب فوق شهید صیاد به‌عنوان یک اندیشمند و صاحب‌نظر نظامی دلایل شکست را در گفتار و نوشتار خود؛ ضعف ایمان، حرص و طمع، غرور، تفرقه، ضعف در وحدت فرماندهی، ضعف در تخصص‌های نظامی، غافلگیری عامل و عدم توجه به تجارب شکست‌ها بیان داشته است.

جدول ۸: کدگذاری محوری مقوله عوامل شکست در اندیشه شهید صیاد

فرا وانی	مفهوم منتخب	زیر مقوله	مقوله
۴	نبود معنویت عامل شکست	ضعف ایمان عامل شکست	عوامل شکست در اندیشه شهید صیاد
۱	حرص و طمع	حرص و طمع عامل شکست	
۷	غرور عامل شکست	غرور عامل شکست	
۶	تفرقه و تقسیم نیرو عامل شکست	تفرقه عامل شکست	
۴	خودمحوری عامل شکست	ضعف در وحدت فرماندهی	
۴	ضعف در مهندسی رزمی	ضعف در تخصص‌های نظامی	

غافلگیری	غافلگیر شدن توسط عراق	۲
عدم توجه به تجارب شکست	مثال زدن جنگ احد برای بررسی عوامل شکست	۷

نتیجه‌گیری و پیشنهاد:

الف - نتیجه‌گیری:

نتیجه پاسخ به سؤال تحقیق

آراء و تفکرات نظامی شهید صیاد کدام است؟

با توجه به نتایج حاصل از ادبیات تحقیق و سه مرحله کدگذاری انجام شده با نرم‌افزار مکس. کیو. دا. ۲۰۲۰ که به دلیل حجم زیادی که دارد به پیوست موجود می‌باشد، آراء و تفکرات نظامی شهید صیاد به شرح ذیل احصاء گردیده است:

بسیج در اندیشه شهید صیاد دارای ویژگی‌های همچون عامل پاک و مقدس بودن، فرشته نجات بودن در صحنه نبرد حق علیه باطل و شخصیتی بالیاقت و بصیر است که لزوم داشتن فرهنگ بسیجی برای جامعه گذشته و حال کشور ضروری می‌نماید.

جنگ و صلح در اندیشه شهید صیاد دارای ویژگی‌های همچون: برتری اراده انسان بر سلاح، عدم اعتماد به دشمن، نگرش فرا سازمانی به جنگ و دفاع، مجاهدت در راه خدا، چندبعدی (سیاسی، فرهنگی و اجتماعی) بودن جنگ، عبادت بودن جنگ و دفاع، تدافعی بودن جنگ است و دفاع مقدس را عامل برکات مختلف می‌داند.

در اندیشه شهید صیاد ارتش اسلام دارای دکترین مستقل است که منابع آن در حکومت اسلامی می‌تواند به استناد سه مأخذ: ۱- قانون اساسی ۲- تجربه تاریخ ۳- مشی ولایت تدوین گردد.

دکترین نظامی ارتش اسلام دارای ویژگی‌هایی همچون: ۱- حاکمیت روحیه ایمان و اعتقاد به الله در طریقت مکتب مبین اسلام ۲- مشی رهبری - در پرتو نور ولایت که سلسله‌مراتب فرماندهی را به "الله" متصل می‌نماید مشی حکومت بر قلب‌ها بر پایه اخوت و برادری تحقق می‌پذیرد. ۳- استحکام و انسجام- بر پایه انضباط معنوی و ظاهری و اطاعت ولایتی استوار است. ۳- فرهنگ شهادت- تضمین‌کننده پیروزی یا الهام از کلام "و ان جندنا لهم الغالبون". ۴- بافت و ترکیب - صف آهنین موردعنايت پروردگار یکتا در (إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفًّا كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُورٌ) است. (صف ۴) ۵- وجه جهانی - حامی مستضعفان و مظلومان جهان به‌ویژه ملت‌های مسلمان... ۶- بنیه دفاعی اصیل - به پیروی از فرمان خدا (وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَأَخْرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَأَتَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا

تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ (انفال ۶۰) ارتش اسلام ارتشی است مجهز و مهیا برای مقابله با دشمنان اسلام.

و در نهایت نتایج دکترین نظامی ارتش اسلام در اندیشه شهید صیاد شامل: ۱- داشتن دکترین مستقل ۲- عدم وابستگی ۳- منحصربه‌فرد بودن ۴- اصالت داشتن ۵- برگرفته از تجارب دفاع مقدس ۶- دارای ویژگی خاص است.

شهید صیاد در اندیشه نظامی خود اهمیت ویژه‌ای به دشمن‌شناسی و شناخت نیروهای خودی می‌دهد و مهم‌ترین عوامل ایجاد وحدت را: قدرت رهبری، ترکیب مقدس نیروهای رزمنده، ایمان به وحدت، رعایت عدالت، شناخت عوامل تفرقه، تلفیق فرهنگ‌سازمانی می‌داند و عوامل پیروزی از نظر شهید صیاد: وحدت رزمندگان، رهبری انقلاب، وحدت فرماندهی، استقامت، پشتیبانی مردمی، ترکیب انگیزه و تخصص، بصیرت است و روحیه و پیروزی را لازم و ملزوم هم می‌داند. شهید صیاد عوامل تفرقه را: تمام کردن جنگ به نام خود و سازمان مربوطه، عدم تقویت متعادل نیروها، عدم توجه به تفاوت فرهنگ‌سازمانی، تعصب سازمانی، خودبینی دانسته و تعصب به دسته خود را همان بت‌پرستی می‌داند.

در اندیشه شهید صیاد عوامل شکست: ضعف ایمان، حرص و طمع، غرور، تفرقه، ضعف در وحدت فرماندهی، ضعف در تخصص‌های نظامی، غافلگیری، عدم توجه به تجارب شکست‌ها است. موارد فوق همگی حاصل مطالعه و تحلیل کلیه متون مطرح شده در جامعه آماری بوده که طی مراحل کاملاً علمی و بدون از اعمال‌نظر شخصی بدست آمده است، شاید تعدادی از این دستاوردها از نظر خوانندگان برای یک فرمانده نظامی در سطح شهید صیاد بدیهی باشد ولی آنچه از نظر محقق در اندیشه نظامی شهید صیاد بدیع و منحصربه‌فرد می‌باشد عبارت است از:

- ترکیب انگیزه و تخصص رزمندگان با تعبیر (ترکیب مقدس انگیزه و تخصص رزمندگان عامل پیروزی) که بیش از ۲۰ مرحله در آثار شهید صیاد به آن اشاره شده است
- تفکر فرا سازمانی به جنگ و دفاع با تعبیر (اهداف راهبردی سازمان‌های نظامی در راستای اهداف سیاسی باشد) که چندین مرحله با عناوین مختلف در آثار شهید صیاد به آن اشاره شده است.
- اجتناب از تفرقه به‌عنوان یکی از عوامل شکست و تعصب نابجای سازمانی به‌عنوان اصلی‌ترین عامل تفرقه که شهید صیاد از آن به‌عنوان (تعصب به دسته خود همان بت‌پرستی است) یاد می‌کند، با تعبیر (اقدامات تاکتیکی نظامی در راستای تحقق اهداف راهبردی نظامی باشد) که چندین مرحله با عناوین مختلف در آثار شهید صیاد به آن اشاره شده است.

- به کارگیری مناسب ترکیب سلاح‌های پشتیبانی آتش در جنگ‌ها، بخصوص جنگ‌های نامنظم با تعبیر (تأثیر محوری ترکیب قدرت آتش بر پیروزی) که چندین مرحله با عناوین مختلف در تجارب شهید صیاد به آن اشاره شده است.

شکل ۳

ب- پیشنهادها

پیشنادهای کاربردی

- با توجه به نتایج حاصل از کار پژوهشی انجام شده، پیشنهاد می‌گردد محتوی و نتایج پژوهش، جهت بهره‌برداری از اندیشه نظامی شهید صیاد به‌عنوان یک الگوی نظامی به معاونت تربیت و آموزش، ارتش جمهوری اسلامی ایران و سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ارائه شود.
- با توجه روش تحقیق انجام شده، پیشنهاد می‌گردد، الگویی بدست آمده از اندیشه نظامی شهید صیاد به‌عنوان یک روش مناسب جهت دستیابی به اندیشه نظامی اندیشمندان ایرانی اسلامی، در اختیار دانشجویان گرایش اندیشه نظامی دانشگاه دفاع ملی، دافوس و دانشگاه امام حسین قرار گیرد.

- همچنین می‌توان به موضوع‌های پژوهشی دیگری در این راستا پرداخت که موارد زیر پیشنهاد می‌گردد:
  - راهبردها و الزامات پیاده‌سازی الگوی این تحقیق در قالب یک رساله دکتری در دانشگاه دفاع ملی انجام شود.

فهرست منابع:**الف- منابع فارسی**

- نائس آرن، کارناپ، (۱۳۵۲)، ترجمه منوچهر بزرگمهر، انتشارات خوارزمی، چاپ اول.
- بوالحسنی، سید امیر حسن، (۱۳۹۸)، درآمدی بر روش تحقیق: رویه‌های استاندارد تحلیل داده‌های کیفی، تهران: فصل‌نامه سیاست‌نامه علم و فناوری،
- بلالاک، هربرت، (۱۳۷۲)، مقدمه‌ای بر تحقیقات اجتماعی، ترجمه ابراهیم پاشا، تهران: سمت.
- ساروخانی، باقر، (۱۳۹۳)، روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی، جلد یکم.
- جمشیدی، محمدحسین، (۱۳۸۰)، مبانی و تاریخ اندیشه‌ی نظامی در ایران، تهران: انتشارات دانشکده‌ی فرماندهی و ستاد سپاه.
- جمشیدی، محمدحسین، (۱۳۹۹)، جزوه درسی روش‌شناسی اندیشه نظامی، تهران: انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده دفاع.
- رستمی، محمود، (۱۳۷۸)، فرهنگ واژه‌های نظامی، تهران: ستاد مشترک ارتش جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول.
- راین، آلن، (۱۳۷۰)، فلسفه علوم اجتماعی، ترجمه عبدالکریم سروش، تهران: مؤسسه فرهنگی صراط، چاپ دوم.
- دووژره، موریس، (۱۳۷۷)، بایسته‌های جامعه‌شناسی سیاسی، ترجمه ابوالفضل قاضی، تهران: نشر دادگستر.
- فیض، علیرضا، (۱۳۸۰)، مبادی فقه و اصول، تهران: انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوازدهم.
- مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۸۸)، ترجمه قرآن کریم، قم: انتشارات جمهوری.
- معظمی، بابک، (۱۴۰۱)، تبیین اندیشه نظامی شهید صیاد تهران دانشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی.
- عمید، حسین، (۱۳۷۵)، فرهنگ فارسی عمید، تهران، نشر امیر کبیر
- وبر، ماکس، (۱۳۷۴)، اقتصاد و جامعه، ترجمه عباس منوچهری تهران: انتشارات مولی، چاپ اول.

ب- سایت: